

H. Philippens, Incompetentie Gericht Onderwijs

Dia 1 titel

De ruiters en de tandwielen

De ruiters

Honderdvijftig jaar geleden waarde een spook door Europa.
Eén spook.

Dia 2 Drie geesten en de dood

Maar nu zien we er drie in het onderwijsveld. Op de voet gevolgd door een vierde, de dood. Het zijn lege, holle, geesten.

De eerste is die van een inhoudsloze wetenschap, de organisatiewetenschap.

De tweede de afschuivende overheid die zich wilde ontdoen van haar taak als beheerder van het onderwijs en

de derde de inhoudsloosheid predikende onderwijswetenschap. Een en al leegte.

En daarachter sjokt een vierde figuur in de Apocalyps, de in zichzelf gekeerde dood die reflecteert en zich suf praktiseert welke competentie hij nog niet in huis heeft.

Op de grond ziet U zieltogende leraren en omvallende gebouwen. Alle ruimte voor nieuwbouw dus. Een enkele leraar klampt zich nog vast aan zijn boek, zijn vakkennis, maar hij zal door de woeste leeghoofden vertrapt worden.

De tandwielen

Ik kan het ook anders verbeelden. Dan zien we deze drie die als tandwielen elkaar aandrijven.

Dia 3 De vier tandwielen

U ziet op de dia drie tandwielen. De eerste ga ik meteen beschrijven. Straks zal dat wiel inhaken bij de andere twee. En dan komt er nog dat vierde klein wielletje achteraan. Dat is het Competentiegericht Onderwijs.

Vervolgens wil ik U laten zien hoe dit fenomeen de vmbo-, mbo- en hbo-scholen is binnengedragen. En welke instanties daarbij betrokken waren.

Dan toon ik U hoe het er in de praktijk uit is gaan zien en wat er na enkele jaren experimenteren van is overgebleven. En tenslotte bekijken we nog eens hoe de competenties nu verder doorsijpelen in de lerarenopleidingen, in de universiteiten en hoe ze nu ook terechtkomen bij andere beroepen.

New Public Management

Dia 4 Het eerste tandwiel

Verveen in NRC-Handelsblad

U ziet het eerste tandwiel, het NMP, het new public management

Op 21 augustus, in de zomervakantie, misschien hebben velen van U dat niet gezien, publiceerde NRC Handelsblad het artikel “*Managen? Wat een onzin*” van de hand van Jos Verveen.

De schrijver ervan is ondernemer en raadslid voor D66 in Rotterdam.

Hij studeerde bedrijfskunde aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. De krant voegt daaraan toe dat hij vijftien jaar in de organisatie- en communicatieadviesbranche werkte. In 2011 verscheen zijn boek met de veelzeggende titel *Bullshit Management*.

In dat artikel in de NRC laat hij zien hoe **Frederick Taylor**, de initiator van de managementwetenschap, in diens boek “The Principles of Scientific Management” **de productiviteit tot de hoogste waarde** verklaarde. Daarvoor is volgens Taylor “een aparte, extra laag van deskundigen nodig is om deze productiviteit naar grote hoogte te brengen”

Hij en zijn opvolgers hebben volgens de schrijvers hun lege wetenschap vervolgens gevuld met allerlei organisatietheorieën. Daarvoor hebben ze stelselmatig gemanipuleerd met onderzoeksgegevens.

Dia 5 de extra lagen zonder inhoud

Ik citeer Verveen: “*Er zijn extra lagen ontstaan van mensen, die niet gehinderd door al te veel kennis van de inhoud, andere mensen moeten voorschrijven hoe ze hun werk moeten organiseren (...)*”

Die lagen zijn enorm uitgedijd volgens Verveen: *Deze zogenaamde overhead is bij hogescholen, universiteiten en woningbouwcoöperaties bijna 30 procent. Ministeries spannen de kroon, met 45 procent.*

Hij vervolgt: “*Al die extra lagen hebben geleid tot een stortvloed aan methoden en technieken om de productiviteit te verhogen:*

Dia 6 methoden en technieken

- *assessments,*
- *360-gradenfeedbackgesprekken,*
- *balanced scorecards,*

- *strategische scenarioanalyses,*
- *brand key performance indicators,*
- *concurrentieanalyses,*
- *marktonderzoeken,*
- *medewerkerstevredenheidsonderzoeken, nb daar kom ik op terug*
- *evidencebased management,*
- *holistisch leiderschap,*
- *lean six sigma,*
- *synergetisch produceren en*
- *het nieuwe werken.*

En wekelijks komen er nieuwe instrumenten bij.¹

We komen die instrumenten straks bij het cgo uitgebreid tegen.

NPM in het onderwijs

Van Veens stuk sluit naadloos aan bij hoofdstuk 3 “It’s getting better all the time” van de **Onderwijsbubbel van Beter Onderwijs Nederland**², dat begin dit jaar verscheen.

De auteur van dat hoofdstuk, Chris Lorenz, is verbonden aan de opleiding geschiedenis van de VU. Hij laat in zijn bijdrage zien hoe **het onderwijs** in de ijzeren greep van deze managementdenkers is gekomen.

Hij vat de theorieën samen in de titel NPM. De afkorting staat voor “New Public Management”.

Boven zijn hoofdstuk citeert hij V.I. Lenin, althans met een citaat dat aan deze man wordt toegeschreven: “*Vertrouwen is goed, controle is beter*”. Dat hij Lenin als persoon aanhaalt is geen toeval. Maar de inhoud van de zin is nog treffender, daar kom ik later op terug:

Dia 7 Lenin “Vertrouwen is goed, controle is beter”

Dia 8 Geen burgers, maar klanten

¹ Zie ook “the conference Board 2004. Mintzberg een van de leidende opleiders: “*The MBA trains the wrong people in the wrong way for the wrong reasons.*” Henry Mintzberg is the John Cleghorn Professor of Management Studies at McGill University in Montreal

² Fenna Vergeer et al, *De Onderwijsbubbel, Over kennisverarming en zelfverrijking*, Garant, Antwerpen-Apeldoorn, 2012

In deze laatste geldt het uitgangspunt dat de staat zich moet terugtrekken uit het publieke domein. Daarin vinden we geen burgers meer, maar consumenten/aannemers. Die voormalige burgers zijn allerlei rechten kwijtgeraakt. Dus ook geen recht meer op bijvoorbeeld gratis onderwijs. Als consumenten moeten ze nu dit soort diensten **kopen**.

In dat nieuwe stramien moet het onderwijs zo veel mogelijk als markt geleid worden. En daar hebben we managers voor nodig.³

Er is een grote parallel tussen wat Lorenz noemt het “type managerialisme zoals dat voormalige communistische staten voorkwam” en het **neoliberaal managerialisme** dat in het Westen met een onstuitbare opmars bezig is.

Omdat er natuurlijk geen echte markt bestaat in deze sector, en winst geen indicator kan zijn, gebruikt men de term ‘efficiency’. Dat is de verhouding tussen input en output.

Om een lang verhaal kort te maken, dat leidt tot

Dia 9 Gevolgen NPM

- bezuinigingen,
- een daling van het niveau,
- daling van het aantal banen
- goedkopere arbeidskrachten en

³ **Klantgerichtheid**

We hadden het net over de klantgerichtheid. in NRC Handelsblad is daar een reeks artikelen over verschenen. De liberaal Frank Ankersmit schreef op 20 september 2008: *Wie de burger behandelt als klant, vraagt om problemen*”, Steven de Jong ging er op op door op 18 december van dat jaar *“Een klant van de staat wordt snel woedend”* en Thomas van den Dunk op 26 maart 2010 met *“Burger moet leren kiezen tussen twee kwaden”*.

De oorzaak van het symptoom, de opmars van het NPM werd daar helaas niet in genoemd.

Lorenz schrijft daarover dat *“onderwijs geen economische transactie van kopen en verkopen is, zoals de economische visie stipuleert. Daarom is de NPM-visie op onderwijs fundamenteel verkeerd en heeft deze zulke perverse gevolgen. Omdat de NPM-visie onderwijs representeert als een vrije en gelijke ruil tussen gelijk gepositioneerde kopers en verkopers, verdwijnt in deze voorstelling de hiërarchische relatie tussen de docenten en de studenten als bij toverslag. Bovendien suggereert de NPM-visie dat de kopers van onderwijs het recht hebben om datgene te krijgen waarvoor ze betaald hebben, namelijk hun diploma. Sterker nog, omdat op de markt ‘de klant altijd gelijk heeft’, hebben studenten op de ‘onderwijsmarkt’ ook altijd gelijk. NPM-onderwijsideologieën als het ‘Nieuwe Leren’ en het ‘leren leren’ sluiten naadloos aan bij deze ‘horizontale’ voorstelling van het onderwijs door de docenten als ‘medestudenten’ voor te stellen (in de zogenaamde ‘community of learners’ Lorenz, pagina 107 en 108).”*

- stijgende prijzen voor de consumenten.

Managers gaan het onderwijs controleren. En die worden gemotiveerd door hebzucht, zegt Lorenz. De bekende econoom Sweder van Wijnbergen hoorde ik dat laatst nog eens beamen.

Dit standpunt kwam op in de jaren tachtig in de VS, onder **Reagan**, en het kreeg vaste grond aan de Europese wal in het Bologna Proces.

Het zal U niet verbazen dat **Thatcher** daarin een belangrijke rol speelde. Haar regering introduceerde ranglijsten in het hoger onderwijs om de kwaliteit van onderwijs en onderzoek hiërarchisch te rangschikken.

En hoe gebeurde dat? Met *kwantitatieve* indicatoren. Daarvoor werd een bureaucratisch systeem met bureaucratische procedures opgezet om de universiteiten te sturen en te beheren. Dat gebeurde buiten de oude professionals, de docenten om.

Dia 10 – 650 fte's + 6757 Fte's

Lorenz wijst er op dat in Nederland het ministerie van Onderwijs tussen 2000 en 2005 met 650 fte's is gekrompen, maar dat het aantal regelaars eigenlijk enorm gegroeid is. Met haar vertakkingen in zelfstandige bestuursorganen is er het tienvoudige aan fte's teruggekomen. Hij noemt een aantal van 6757 fte's.

Onderwijsbedrijven

En zo zien we vanuit het bedrijfsleven in het onderwijs met managersssalarissen en managerstechnieken als de rankings, het prestatieloon en reorganisaties als instrumenten binnensluipen.

Geen wonder dat politici als Elias van de VVD zich thuis voelen in dit systeem. Zijn kabinet Rutte had voor prestatieloon 250 miljoen uitgetrokken en hij bleef dat verdedigen tegen de uitdrukkelijke wil van de leraren. Bovendien hebben we gezien hoe **de inkomens bij de top van die managers** in talloze gevallen ver boven de Balkenendenorm zijn uitgestegen. U kunt daar vele voorbeelden van zien in de bijdrage van Fenna Vergeer in de Onderwijsbubbel. ⁴

Dia 11 Gevolgen NPM

⁴ P. 246. Lijst met beloningen van bestuurders in 2009.

Medebestuurders of Raden van Toezicht verdedigen dat steevast met het verhaal dat het eerder is afgesproken en dat er niets meer aan te doen is. De tijden zijn voorbij dat de moraal gold dat mensen in publieke dienst zich voortdurend moesten realiseren dat ze met gemeenschapsgeld sober zorgvuldig moesten omgaan.

De Lompe Som

De Lump Sum

Dia 12 Het tweede tandrad De terugtrekkende overheid

Voor het geval U de draad kwijt raakt. We bekijken hoe op het New Public Management, gevoed door managementstheorieën, werd ingehaakt door een terugtrekkende overheid en hoe de nieuwe lerentheorieën daar perfect in passen met hun nadruk op ict en competenties.

Die terugtrekkende overheid kwam op de proppen met de Lump Sum. Het tweede tandrad staat dus voor een overheid die zich terugtrekt en tegen de bestuurders van de scholen zegt: hier hebben jullie een zak geld en zoek het maar zelf uit. Wij vallen jullie niet meer lastig met een stroom aan gele papieren.

Dia 13 De Lompe Som

Lumpsum betekent eigenlijk forfaitair bedrag, eigenlijk een vast bedrag voor kosten die niet gespecificeerd hoeven te worden. En daar zit het probleem. Ik noem het dan ook de “lompe som”.

In 1995 werd dit principe ingevoerd voor het Voortgezet Onderwijs. De scholen kregen wat het beheer betreft een bijna complete autonomie. De lumpsum voor personeelslasten **werd gebaseerd op de gemiddelde lerarenpopulatie**. Het werd dus voor besturen die louter op efficiency gericht waren, aantrekkelijk om laag opgeleide, jonge leraren in dienst te nemen. ik herinner U eraan dat die term efficiency staat voor de het verschil is tussen input en output,

Dia 14 de Lompe Som NMP in het onderwijs

Jonge, onervaren onbevoegde leraren, of halve leraren en onderwijsassistenten zijn goedkoop. In de cgo-scholen is daar dankbaar gebruik van gemaakt. Straks toen ik U de Vensters Voor Verantwoording waarin over de werkelijke kwaliteit, de kwaliteit van leraren, niets te vinden is.

Fusies

Dat gaf de ambitieuze managementsbesturen gelegenheid om te fuseren. Want aan groter worden zaten grote persoonlijke voordelen aan vast. Ambitieuze bestuurders konden er in macht, status en inkomen flink op vooruit gaan.

De politiek stimuleerde die fusies. Het proces was al begonnen na de Mammoetwet met de grote schoolgemeenschappen. Maar de belangrijkste stoot werd gegeven door bezuinigingswoede. De overheid wilde af van de financiële risico's. Door de

lumpsum konden de overschrijdingen voor rekening van de schoolbesturen komen. De lumpsum leidde er toe dat geïnvesteerd werd in een uitdijend management in plaats van in onderwijskwaliteit.

Dia 15 Fusies MBO

Zo gingen ook vbo (voorbereidend beroepsonderwijs) en mavo over in vmbo. De onderbouw werd een soort middenschool. Er zou geld kunnen worden bespaard met grotere klassen, betere benutting van lokalen, en het schuiven met leraren. De 400 MBO scholen en zo'n 200 kleinere instellingen voor volwasseneneducatie fuseerden tot zo'n 40 à 50 ROC's. Het aantal interimdirecteuren groeide van 23 in 2003 naar 196 twee jaar later.

De commissie Dijsselbloem concludeerde dan ook in 2008 dat het management voornamelijk aandacht had voor fusies en beheerzaken en eigenlijk niet toekwam aan het onderwijs.

Dia 16 Bureaucratie de Onderwijsraad in 2004

De cijfers spreken een duidelijke taal: De Onderwijsraad constateerde in een rapport in 2004 dat in alle onderwijssectoren de bureaucratie zichtbaar was toegenomen, *"In de bve-sector zijn de kosten voor secundaire taken (in 2004) het hoogst: 39% van het totale budget."*⁵

Het is wel van belang om goed in de gaten te houden dat deze processen zich vooral in het vmbo en het mbo voordeden. Daar concentreren we ons nu ook op, omdat daar het cgo is ingevoerd. We vinden ook bij havo- en vwo-scholen en nog bredere schoolgemeenschappen grote overkoepelende besturen, ook daar zien we uitwassen. Zo zaten in Ameland allerlei soorten scholen. De Brabantse OMO-scholen vormen ook een groot conglomeraat, met ook de nodige onderwijskundige nieuwe lerenexperimenten. Gelukkig zijn er veel havo- en vwo-scholen die klein gebleven zijn en goed bestuurd worden..

Maar ondertussen sluipt ook in dit soort scholen in het woordgebruik de terminologie van het managementsdenken binnen. Er moet 'geborgd' worden, doelen moeten SMART worden geformuleerd, de "leerling staat centraal".

Laten we eens kijken naar de Vensters voor Verantwoording. De VO-Raad is jaren geleden gestart met het ontwerp van een raamwerk. Elke school zou op haar

⁵ Onderwijsraad, Bureaucratisering in het onderwijs, 2004

homepage vergelijkbare belangrijke gegevens moeten publiceren U ziet hier dat raamwerk:

Dia 17 Vensters voor Verantwoording twee klikken

Het is veelzeggend hoe in deze Vensters onder het onderdeel kwaliteit wel de tevredenheid van ouders en leerlingen worden vermeld en ook schoolklimaat en veiligheid, zoals dat in winkels ook zou kunnen gebeuren, maar de kwaliteit van leraren ontbreekt. Verveen wees in zijn NRC-stuk al naar dit managersinstrument “tevredenheid”.

Maar wat ontbreekt? Er wordt niets vermeld over het opleidingsniveau van de leraren. Niets over de vraag of ze wel of niet bevoegd zijn. De VO-Raad heeft dat welbewust weggelaten. Zoals ik hoorde van een rector die navraag deed, waren de cijfers voor de vmbo-scholen en het MBO-onderwijs te schokkend. Daar wemelt het van onbevoegde, goedkope onderwijscoaches.

Laten we eens kijken wat er wel staat: “tevredenheid van ouders en leerlingen.”

Lorenz merkt daarover op:

Uit de ‘consumententevredenheid’ van studenten conclusies trekken over de kwaliteit van het onderwijs mag dus binnen de NPM-kosmos evident lijken, in de empirische wereld van de statistiek ontbreekt vooralsnog elke empirische ondersteuning voor deze gedachte. Alweer is hier een vooronderstelling van het NPM-vertooi in het geding waar bij nader inzien geen spoor van een bewijs voor bestaat.⁶

Dia 18 Kaltstellen werknemers

In dat New Public Management past ook dat **werknemers die kritiek hebben op het management, monddood worden gemaakt, worden geschorst en dat hun bij wijze van straf promoties worden ontzegd**. Ik heb daar veel voorbeelden van gezien.

Lorenz: noemt “druk, chantage, verdeel- en heerstactieken en openlijke vernedering”.

Leraren worden uitvoerders zonder zeggenschap.

Wildgroei van overhead

Dia 19 Het leuke product wordt gelikt verkocht

⁶ Lorenz: p 110

Een ander kenmerk van NPM is de uitdijende overhead. Er ontstaan allerlei nieuwe diensten: kekke opleidingen en modieuze studierichtingen. Want die zijn nodig omdat het product verkocht moet worden. Daarom zijn er PR-afdelingen uit de grond gestampt die zich bezig houden met het ontwerpen van prachtige folders met veel foto's van lachende en intens tevreden leerlingen of studenten.

Het zijn geen studies die kansen bieden op de arbeidsmarkt, maar leuke studies waar studenten op af komen als vliegen op de stroop.

Het leidt tot leeg onderwijs.

Werkloosheid

Dia 20 wildgroei en werkloosheid

In april 2007 laat **Hans de Boer** van de Taskforce Jeugdwerkloosheid in Vakwerk van Beter Onderwijs Nederland weten: *“Jongeren kiezen voor een opleiding die hen ‘leuk’ lijkt, maar die achteraf tegenvalt. Of ze kiezen voor een opleiding die ze leuk vinden, maar waar geen werkgever naar vraagt. Te veel jongeren die met hun handen willen werken, zitten met tegenzin met hun neus in de boeken. Uitval en frustratie zijn het gevolg.”*

Een maand geleden op 20 september hoorde ik Hans de Boer weer op Nederland1 radio: om kwart over tien . *Er is een toenemend aantal jongeren dat drop out wordt uit het mbo:*

Er is een kwaliteitsimpuls in mbo nodig, en er zijn te veel pretstudies zonder toekomstperspectief. Met mijn voorstellen heb ik veel vijanden gemaakt. “

U kunt die vijanden zo op het internet vinden, daaronder ook de voorzitter van de MBO-Raad.

Mislukkingen

En de instellingen vallen zelf om. Door wanbeheer door managers die het onderwijsgeld in prestigieuze objecten steken, in speculaties, in apparatuur, valt de ene na de andere mammoetschool om.

Twee recente voorbeelden, maar het zijn er veel meer:

Dia 21 Amarantis

Dia 22 Zadkine

De politiek en NPM

Dia 23 Omtzigt

Een maand geleden (18 september 2012) kwam **CDA-kamerlid Pieter Omtzigt** ⁷ in het programma van Knevel en van de Brink aan het woord. Hij zag als een van de oorzaken voor de zich doorzettende neergang van zijn partij dat zij haar centrale idee van Maatschappelijk Middenveld teloor had laten gaan. Het uitgangspunt daarin was dat de mensen zichzelf, los van overheid en markt, zouden besturen. Maar hij had gezien hoe in het onderwijs, de zorg en de wooncoöperaties een situatie is ontstaan waarin die organisaties geroofd zijn door een groep bestuurders die daar geen binding meer mee heeft. De mensen zelf die ermee te maken hebben, zijn hun organisaties kwijt geraakt.

Inderdaad wordt hier duidelijk hoe het NPM, zich nauwelijks bezig houdt met waar het eigenlijk om gaat, haar doelstellingen van efficiency probeert te halen met de nieuwe managements-theorieën, hopen papier produceert – vol dure termen – , dure gebouwen neerzet, haar staf laat aanzwellen maar de identiteit van de organisatie om zeep helpt. Het voert te ver om hier de 'good governance'-beweging, ingezet door CDA-minister Maria van de Hoeven te beschouwen. De drang naar een CVB-Raad van Toezicht-bestuur kan de problemen verergeren, in plaats van goed bestuur op te leveren.

(Waarom werd dit kamerlid aanvankelijk niet op de kandidatenlijst gezet. Waarom kreeg hij uiteindelijk de 39^e plaats? Waren zijn opvattingen toch niet zo welkom in CDA-kringen?)

Dia 24 VVD

En hoe zit het de andere partijen die altijd in het centrum van de macht zaten en nu met coalitiebesprekingen bezig zijn?

⁷ *Hilversum (Van onze redactie RKK) 25 maart 2012* – Het maatschappelijk middenveld in Nederland verkeert in grote moeilijkheden. Dat zegt Tweede-Kamerlid dr. Pieter Omtzigt vandaag in *RKK Platenparadijs*. De CDA-politicus heeft er geen vertrouwen in dat het met de instellingen van het maatschappelijk middenveld nog goed komt.

Verwijderd van burger “Een heel groot gedeelte van het maatschappelijk middenveld is losgezongen van haar oorspronkelijke bedoeling”, zegt Omtzigt. Hij vindt het zorgwekkend dat organisaties die zijn ingesteld om dichtbij burgers te staan, zich van hen hebben afgewend. Als voorbeeld noemt Omtzigt ROC's, “die soms zo groot zijn dat ouders en leerlingen niet weten wie ze moeten aanspreken”, woningbouwcorporaties, pensioenfondsen en ziekenhuizen.

Subsidiariteit Politiek Den Haag zou de samenleving handvatten moeten bieden waarmee de burgers de maatschappelijke instituties weer overnemen. “Subsidiariteit, noemen we dat”, aldus de christendemocraat, die als zich als parlementariër vooral begeeft op het gebied van belastingen, pensioenen en toeslagen.

Maarten Keulemans, schreef een maand geleden in de Volkskrant het volgende over de achtergronden van de parlementariërs van die VVD en PvdA.⁸ :

Aan de rechterzijde vinden we de VVD. (...) De meeste kamerleden waren eerder consultant, manager of anderszins ergens de baas.

Hier staat

en vrouwen van het neoliberale snit: die BV Nederland zullen we eens even aan de praat krijgen. Zakenmensen, die het land denken te besturen alsof het een bedrijf is. Zestig procent komt uit het bedrijfsleven, haast allemaal hebben ze op een goed moment een eigen bedrijf gehad. (...) En dan slot consultants bedrijfsuitje van Ernst & Young dus eigenlijk, die VVD-fractie.

Dia 25 de PvdA

En ziedaar, ter linkerzijde, de 38 PvdA'ers. Het zijn overwegend hogere ambtenaren, die de kamer binnenlopen. Overheidsmanagers, afkomstig uit het dichte woud van stichtingen, directoraten en adviesraden waarmee de overheid zich omhult.

Hier staat een

iets mis met de procedures.

Wat Keulemans zich misschien niet realiseert, is dat die tweede groep van de PvdA inmiddels bijgeschoold is in het jargon van de VVD-ers, zij hebben geleerd hoe je in New Public Management-termen moet denken en handelen. Wat voor goeds kunnen we uit die samenballing kunnen verwachten? Is men zich bewust dat dit tweede tandrad gevormd is naar het beeld en gelijkenis van het tweede? Kunnen zij tijdig wakker worden?⁹

⁸. Rubriek Opinie in de Volkskrant van 16 september 2012

⁹ Terzijde. Misschien kunnen we enige hoop hebben. Op 27 juli las ik in de Italiaanse Corriere della Sera een interview met Monti, de technocraat die de Italianen moet proberen te redden voor Europa. Ik had verwacht met een rasechte neo-liberaal te maken te hebben, gepokt en gemangeld in de op Amerikaanse leest geschoeide economische en managementswetenschappen. Maar niet alleen werd ik verrast dat hij als zijn favoriete film Modern Times van Charly Chaplin koos, maar vooral dat zijn voornaamste drijfveer de strijd tegen de armoede was. En dat hij de verloedering van het kapitalisme vooral weet aan twee politici: Reagan en Thatcher. Zij vertegenwoordigen zoals hij zei "l'eccesso del liberismo degli Anni 80: un modello di sviluppo che ha creato iniquità e squilibri sociali". Zou hij weet hebben van de analyses die aangeven welke randraderen deze twee in werking hebben gezet en hoe die de stoot hebben gegeven tot verloedering van het publieke domein? En inderdaad, ook in het onderwijs tot ongelijkheid en onevenwichtigheden, leerlingen met minder trots en minder vakkennis. Leerlingen die hun onderwijs zien mislukken.

De Nieuwe Lerentheorieën

Dia 26 Derde tandwiel De Nieuwe Lerentheorieën

Zo komen we steeds dichterbij het competentiegericht onderwijs.

Want het derde tandrad staat symbolisch voor de opkomst van nieuwe theorieën over het leren.

Dia 27 Imelman: het leerplan

Het leerplan

Emeritus hoogleraar in de pedagogiek Imelman heeft er steeds op gewezen dat **onderwijs als doel heeft** zowel de ontwikkeling van mensen als de overdracht van het culturele erfgoed. Daartoe wordt **een leerplan** gemaakt, dat in samenwerking tussen de vakkundige leraar en de afhankelijke leerling wordt overgedragen. Het gaat in het onderwijs om deze driehoek.

Dia 28 de driehoek twee klikken

Maar in de jaren zestig kwam het ik-gerichte onderwijs op in de VS. Rogers schreef het fameuze boek "Leren in Vrijheid" in 1963 dat tien jaar later in Nederland op de markt kwam. Zijn leuze "*his experience is his reality*", werd in Nederland met hulp van de **Landelijke Pedagogische Centra** omgebouwd tot uitgangspunt voor het leren.

Dia 29 Leren in vrijheid

Niet het leerplan, maar de leerling bepaalde zelf wel het hoe en wat van het onderwijs. Maar ik kon in die jaren tachtig niet bevroeden hoe dat principe overheersend zou worden in het vmbo en het mbo.

Het sociaal-constructivisme

In de jaren negentig gaf ik colleges aan de Vrije Universiteit over de ontwikkelingen in de leerpsychologie. Ik haalde daaruit dat leraren rekening moeten houden met de kennis die leerling al hebben geconstrueerd. Probeer te achterhalen hoe die kennis eruit ziet, probeer vast te stellen wat in die voorkennis valide is en bouw daar op voort. En probeer vast te stellen welke omissies of vertekeningen er zijn. Ik ontwikkelde vandaaruit een kader van bovenschikkende en onderschikkende begrippen, zoals auteurs als Ausubel dat hadden beschreven.

Daarom heb ik met verbazing kunnen volgen hoe de nieuwe leren-theoretici hun constructivistische theorieën ontwikkelden. Daarin werd deze Ausubel, maar ook

Vygotsky als voorstanders avant la lettre ingelijfd. Maar die zouden zich in hun graf hebben omgedraaid als ze zagen wat er hier van gebakken werd.

Een veelvoud aan constructivistische didactieken

Wat houdt het constructivisme in, volgens een propagandist:

Dia 30 Wat is constructivistisch leren

*In een sociaal-constructivistische visie op leren is er veel meer ruimte voor de eigen leerdoelstellingen en voor **vormen van zelf-gestuurd leren**. Leren wordt daarin gezien als een sociaal proces waarin het netwerken met anderen heel belangrijk is.*

Dia 31 Enzovoorts, vormen van constructivistisch leren

*Dit betekent bijvoorbeeld dat leervormen als **discovery learning**, **probleemgestuurd leren**, **action learning**, **case-based learning**, **leerprojecten**, e.d. centraal staan. Zo krijgen lerenden de kans hun eigen perspectieven te construeren en uit te wisselen. Bij action learning gaat het om bewust gestuurde vormen. Uitgangspunt vormt niet het tot ontwikkeling brengen van competenties maar kansen geven aan de groei van competenties vanuit het omgevings- en werkklimaat. (Simons)*

Daar duikt het woord competenties op. Daar moet ik zo dadelijk toch iets meer over vertellen.

Wat hier in opvalt is dat inderdaad het leerplan en de vakinhoudelijke leraar helemaal uit het oog verloren is.

Dia 32 over de schouder meekijken

De nieuwe leerling van de 21^e eeuw zoekt het “in vrijheid” zelf wel uit. Bovendien is die voortdurend op zoek naar nieuwe kennis. Het mobieltje wordt opzij gelegd want de nieuwe mens wil leren. Geen sex, geen drugs, geen rock en roll, wij gaan leren! Daarnaast zien we hoe de subjectiviteit van kennis zo ver wordt uitgerekt dat je je afvraagt hoe het nog mogelijk is dat mensen onderling kunnen communiceren. Bovendien wordt die kennis opgedaan via leeftijdsgenoten. De theoretici denken dat er in vrije concurrentie van kennis- en ideeënuitwisseling is. Ze hebben geen oog voor de machtsverschillen die er bestaan. “De grootste schreeuwers trekken altijd de meeste aandacht” laat de NCRV ons keer op keer horen, maar die werkelijkheid speelt geen rol in het optimistische leerlingbeeld.

Competentiegericht Leren

Deze ingrediënten vinden we onverdund terug in het CGO. Dat is het vierde wielkje dat door de andere drie moet worden aangedreven.

Dia 33 her vierde wielkje: het cgo

Een psychotherapeute

Daar duikt op internet een psychotherapeute op. U begrijpt, die weet wel wat van onderwijs:

Dia 34 Marijke Baljon, Leren om te leren

De **psychotherapeute** Marijke Baljon gelooft er in **2008** heilig in: Ik citeer haar letterlijk: *“Theoretisch-didactisch sluit de idee van competentiegericht onderwijs sterk aan bij onderwijsvernieuwingen uit de vorige eeuw, zoals het dalton- onderwijs en ideeën van Carl Rogers (‘Leren in vrijheid’, 1973). Deze benaderingen gaan ervan uit dat er bij mensen een natuurlijke drang is om te willen leren en dat bovendien datgene wat in vrijheid geleerd wordt, beter beklijft: Ontwikkel daarom een omgeving en structuur, die uitnodigt tot leren. Rogers stelt, evenals de huidige voorstanders van competentiegericht leren, dat we leven in een tijd van snelle veranderingen in de kennis. “*

“Snelle veranderingen van kennis”. Daar kom ik straks nog even op terug bij de halfwaardetijd van de kennis.

“Willen we blijven, dan zullen we moeten blijven leren. Daarom is het leren om te leren de belangrijkste doelstelling van het onderwijs. Daarbij is volgens hem de persoonlijke relatie tussen de begeleider en de lerende van cruciaal belang.

Dia 35 Marijke Baljon, De begeleider weet dat om niet-weten gaat

Essentiële kwaliteiten van de begeleider zijn daarbij: echtheid, een houding van waardering, aanvaarding, vertrouwen en empathie ten aanzien van de leerling en het kunnen verdragen van onzekerheid en niet-weten. Deze kenmerken komen overeen met de door hem geformuleerde basishoudingen van de psychotherapeut.¹⁰

Dat klinkt allemaal prachtig, maar ondertussen, zo zien we, is hier het leerplan, de overdracht van cultuur volgens een canon helemaal uit beeld verdwenen is. En

¹⁰ Tijdschrift Cliëntgerichte Psychotherapie 46, 2008, 2

Marijke realiseert zich niet dat ze meestal geen 32 patiënten tegelijkertijd op de divan heeft liggen.

In dit citaat komen een paar elementen naar voren die we zo dadelijk nog pregnanter zullen zien terugkeren in het werk van de onderwijskundige Simons die ik hier graag als voorbeeld wil opvoeren.

De goedheid van de leerling

Wat opvalt is het optimistische geloof in de goedheid van de leerling. Hij is gedreven om te willen leren, hij moet dat kunnen doen zonder te veel hindernissen.

Kennis is al zo snel obsoleet, dat we er niet in moeten blijven steken. Immers kennis heeft, zo zullen we straks zien, een verbluffend korte halfwaardetijd. Marijke wil dan ook een vlucht naar voren. Iets leren heeft geen zin, je moet leren leren.

Maar Baljon stapelt vanuit haar verkokerde beroepsdenken fout op fout, ze denkt dat in onderwijs iedere leraar met iedere leerling een persoonlijke relatie opbouwt. En dat is al onmogelijk in het gewone onderwijs. Laat staan in het cgo waarin er productie gemaakt moet worden. Althans dat willen de planners, de beleidsmakers van de gefuseerde massascholen, de managers. Efficiency is het verschil tussen input en output.

Het begrip Competentie

Dia 36 Competentie

En zo duikt hier de term “competentie” op. Als ergens bewezen wordt dat de mens zijn eigen subjectieve werkelijkheid bij elkaar knutselt, dan is dat wel hier. Er blijkt inderdaad een enorme spraakverwarring te zijn over dit begrip.

Dia 37 Competentie Bergen

Presley Bergen, oud-competentietrainer in het bedrijfsleven brengt helderheid:

*Een competentie is een houdings- of gedragselement dat iemand boven op de reeds verworven kennis en vaardigheden heeft teneinde in een beroepssituatie de functie naar behoren uit te voeren.*¹¹

¹¹ Presley Bergen op de BON-site: *Competenties zijn: plannen en organiseren, sensitiviteit, initiatief, flexibiliteit etc. Soms overlappen competenties vaardigheden bijv. luisteren, schrijven en leidinggeven.*

onterecht ingezet als vaardigheid bijv: een marketingplan schrijven, een balans op kunnen maken, een communicatieplan schrijven. Men noemt deze vaardigheden beroepscompetenties wat in feite onjuist is. Dit zijn namelijk inderdaad alle vaardigheden die alleen met voldoende kennis aangeleerd kunnen worden. Men

Vaak wordt het begrip

Bergen zegt bovendien dat veel competenties moeilijk trainbaar zijn.

We kunnen ons in Nederland geen competentieonderwijs veroorloven. Het is onuitvoerbaar en veel te duur als je het goed doet. (...)

Vaardigheidscolleges/trainingen zijn duur. Die kun je niet geven aan groep van 32.

En stel data aan alle

opleiden om competenties te bepalen, per functie per beroep (dit is niet uitvoerbaar). Vervolgens moet je die competenties definiëren en destilleren uit gedrag en dat vindt een sociaal- of organisatiepsycholoog al lastig laat staan een willekeurige "coach". En daarbij moet het ook nog eens gebeuren in een al dan niet gesimuleerde beroepsomgeving en dat minimaal tien keer. Immers na 2 keer of 5 keer kun je echt niet bepalen of iemand sensitief is of niet. Ten slotte moet je zo'n persoon trainen om het veronderstelde gebrek te herstellen.¹²

Simons over CGO

De hoogleraar Simons is een onvermoeibaar propagandist geweest van het nieuwe leraren. Hij heeft een compleet andere visie op wat een competentie is.

Dia 38 Eigenschappen de competenties volgens Simons

Competenties zijn daarbij de eigenschappen (in brede zin) van mensen en kwalificaties zijn de eisen die de arbeidsmarkt aan bepaalde beroepen en functies stelt.

Dan zou CGO dus moeten inhouden dat we eigenschappen van mensen gaan veranderen. Het gaat dus om verschijnselen die deels genetisch, deels door opvoeding worden bepaald. Ga daar maar eens aan staan als coach.

Dia 39 het omgevings- en werkklimaat

Het begrip krachtige leeromgeving is een uitwerking geworden van een constructivistisch ideaal voor leeromgevingen. Dit zijn leeromgevingen waarin lerenden uitgedaagd worden om samen met elkaar actief te leren, met een duidelijk zicht op de functionaliteit van het leren en het geleerde (toepassingsperspectief), waarin het leren wordt gesitueerd in een concrete context en waarin de authenticiteit van die context zo hoog mogelijk is. Hierdoor kunnen lerenden vooral vanuit intrinsieke motivatie leren en worden zij geacht zoveel mogelijk zelfstandig hun leren

gaat zelfs zover het begrip kenniscompetentie te hanteren; een samenstelling van twee begrippen die elkaar vrijwel uitsluiten

¹² Door Presley Bergen op 7. juli 2006 - 19:38

te sturen en te controleren. De opleider is hierbij meer coach en begeleider dan overdrager van informatie. ¹³.

We krijgen ook antwoord op de vraag of er nog zoiets als cultuuroverdracht, of Bildung bestaat. Nee, die is er niet:

Er is geen objectieve waarheid met betrekking tot de leerstof, de visie op het vak, de opvatting over leren e.d.. In plaats daarvan worden lerenden in de gelegenheid gesteld hun eigen perspectieven geleidelijk aan te ontwikkelen

Helaas zullen we nooit weten wat een student in huis heeft: *Uitgangspunt vormt niet het tot ontwikkeling brengen van competenties maar kansen geven aan de groei van competenties vanuit het omgevings- en werkklimaat.*

En hoe gaat dat? *Dat wil echter niet zeggen dat het ervaringsleren niet georganiseerd kan worden. Dit gebeurt echter niet via het formuleren of afspreken van leerdoelstellingen of leerstrategieën, maar via het inrichten van werkomgevingen met variatie, uitdaging, vernieuwingsnoodzaak, tijd voor reflectie, veel mogelijkheden voor samenwerking en netwerken, openheid voor feedback, en dergelijke*

Misschien begrijpt U nu waarom we voor competentiegericht onderwijs geen leraren meer nodig hebben. Nee, het gaat om een staf aan competentologen die dat alles ontwerpen. De leraar is hulpkracht geworden, die hoeft geen bekwaamheden te bezitten. En die staf, ja die zetelt boven dat gewone volk en is de hele dag leeromgevingen aan het ontwerpen.

Laten we eens bekijken hoe **professor Simons** deze ideeën al in 2000 heeft uitgewerkt. Heeft hij wel gedacht aan een leerplan, aan cultuuroverdracht, aan Bildung?¹⁴

¹³ Bovendien, de zogenaamde competenties zijn niet adequaat. Ze zijn niet hanteerbaar en niet leerbaar in een school.

Zie Leesa Wheelahan – Associate Professor LH Martin Institute for Higher Education Leadership & Management – University of Melbourne Gavin Moodie – Principal Policy Adviser – Royal Melbourne Institute of Technology (RMIT) Rethinking Skills in Vocational Education and Training: From Competencies to Capabilities: http://www.bvet.nsw.gov.au/pdf/rethinking_skills.pdf

¹⁴ Dus niet alleen de verwerving van algemene kennis maar ook het ontwikkelen van vermogens tot moreel oordelen en kritisch denken. Bildung kan bereikt worden door langdurige en intensieve studie. De studie moet zo algemeen mogelijk zijn. Dit in scherpe tegenstelling tot de latere specialisatie in de wetenschap. De nadruk ligt

Ik geef hier wel erg veel aandacht aan de ideeën van Simons. Want in een reeks artikelen in 2000 (Competentieontwikkeling: van behaviorisme en cognitivisme naar sociaal-constructivisme) ¹⁵beschrijft hij een groot aantal ingrediënten van het CompetentieGerichte Onderwijs. Hij introduceert ook meteen een serie wetenschappelijke vertekeningen in die de verschillende – ik noem ze – competentologen in het MBO zich eigen hebben gemaakt en hebben ingevoerd. Met deze schrijver bij de hand kan ik U een beeld schetsen van dat CGO. Simons is dus niet de uitvinder, maar een van de radertjes die het grote rad aandreven.

Simons beweert voortdurend in zijn geschriften dat sociaal-constructivisme “*in opkomst is*”. Overigens een bekende bewering bij onderwijsvernieuwers, het komt eraan, het is niet tegen te houden, daarom moeten we er wel aan geloven.

Simons begrijpt donders goed hoe de competenties een rol in het NPM kunnen spelen. Dat blijkt uit dit citaat : *Competenties spelen een rol in het organisatiebeleid (kerncompetenties), in het HRM-beleid (employability, selectie, flexibilisering) en in het HRD-beleid (opleidingen, ontwikkeling, werkplek-leren)*

Hij legt er de nadruk op dat we er niet om heen kunnen: *Het sociaal constructivisme of ook wel sociaal constructionisme genoemd is een steeds belangrijker wordende stroming in de psychologie.*

En de werkelijkheid is eigenlijk niet goed kenbaar:

Dia 40 Er zijn vele waarheden

“De basisaannname van deze stroming in de sociale psychologie is dat mensen hun (sociale) werkelijkheid construeren door te interacteren met medemensen. Er is niet één waarheid, maar er zijn er vele naast elkaar. De subjectiviteit van menselijke waarneming en oordelen wordt tot uitgangspunt genomen. Niet dat er geen gemeenschappelijke betekenisconstructie mogelijk is, deze is echter niet vanzelfsprekend en slechts onder bepaalde condities realiseerbaar.

Hoe wordt de boodschap “Kennis is obsoleet” de scholen ingedragen?

op de kennis van klassieke teksten, maar ook wiskunde en de nationale geschiedenis waren van groot belang om een *gebildete* Duitser te worden

¹⁵ Opleiding en Ontwikkeling, Volume: 12 (2000), pp. 41-46. full text, [Full text]. publisher, VUGA. document type, Article. disciplines, Sociale Wetenschappen. ISSN, 0922- 0895..

Daarvoor hebben de ROC's de competentologen gecreeerd. Die moeten voor hun managers de ideeën van Simons en van de sociaal-constructivisten uit de wetenschap omzetten in cgo-protocollen. Ze worden daarbij geholpen door allerlei 'deskundigen' van SLO, APS, KPC, CPS en andere bureaus en bureautjes die er hun boterham mee willen verdienen.

De competentologen zijn de propagandisten die helder uitleggen dat het niet meer om kennis gaat en dat de leerling geen leraar nodig meer nodig heeft. Ze kunnen dat ook "wetenschappelijk bewijzen" want overal op internet duiken de bewijzen op.

Ik zal daar twee leuke voorbeelden van geven.

Als eerste de 'onthoudriedel' op.

Kijk maar wat op deze dia staat:

Dia 41 – 10 procent opbouw met drie klikken

"Mensen onthouden 10 procent van wat ze horen, 35 procent van wat ze zien, 70 procent van wat ze zelf zeggen en 90 procent van wat ze zelf zeggen en doen. Dat wijzen alle onderzoeken uit."

Nu zijn de wetenschappers het daar niet helemaal over eens. Want in een andere internetbron, vond ik de volgende cijfers:

"10 procent van wat ze lezen;

30 procent van wat ze zien;

50 procent van wat ze horen en zien;

80 procent van wat ze zelf zeggen;

90 procent van wat ze zelf zeggen terwijl ze dit gelijk uitvoeren." **Aanvulling Dia 1**

Dit is de "onthoudriedel", althans zo noem ik het.

Wat wil ik hiermee zeggen?

Niet alleen zullen onderzoeken nooit van die mooie getallen produceren, het wordt al minder ongeloofwaardig als ze ook nog eens verschillend worden aangehaald.

Maar het lijkt me dat er nog minder reden is om die beweringen te geloven. Het ligt er maar aan wat je leest, hoort, voelt of doet. Bovendien leren leerlingen weerbarstige materie door te herhalen en te herhalen, en die vormen van leren vallen hier buiten de boot.

Toch gebruiken verschillende propagandisten van het Nieuwe Leren deze riedels. De enige reden is dat ze hun boodschap willen verspreiden dat een "leerling

eigenaar moet zijn van zijn leerproces". En daarmee bedoelen ze dat het uit de tijd is dat leren lesgeven. Leerlingen moeten het zelf uitzoeken, de leraar is daarbij de coach die over hun schouder mag meekijken.

Een tweede hardnekkige theorie is die van de 'halfwaardetijd van kennis'. Dat roept associaties op. We weten dat straling een halfwaardetijd heeft, gelukkig maar. We zien dat iets dat gevaarlijk is ook kan verdwijnen.

Kennis is dus ook iets gevaarlijks. Gelukkig vervluchtigt die ook binnen de kortste tijd. En daar is ook "wetenschappelijk bewijs" voor, er zijn althans deskundigen, zo krijgt het onderwijs steeds te horen, op cursussen of via internet, die dat hebben uitgezocht.

Op dat internet vinden we dat in Het Management Handboek de wet van Weggeman (de wet van de afnemende halfwaardetijd)

Er staat daar letterlijk:

"Deze wet stelt dat door de steeds kortere halfwaardetijd van kennis de waarde en relevantie van kennis afneemt; de wet gaat daarom ook als de wet van de afnemende halfwaardetijd door het leven. En voor mensen die veel weten, is de absolute afname groter dan voor degene die minder weet. Daarom geldt: hoe slimmer, hoe eerder dom. Als managementwet houdt hij vooral voor dat kennis steeds sneller veroudert en sneller verdwijnt uit de organisatie."

Dia 42 de halfwaardetijd van kennis, de wet van Weggeman

Op een andere plaats vinden we de IOCOB die zich de grootste objectieve website voor complementaire en alternatieve geneeskunde noemt.

Dia 43 Rasker

Deze website verhaalt over de reumatoloog Professor Hans Rasker. *"Deze heeft in zijn afscheidsrede een boeiend wetenschapstheoretische analyse gegeven van de halfwaardetijd van de medische kennis. Volgens zijn berekeningen is de halfwaardetijd ongeveer 40 jaar!"*

Kijk, daar hebben we nog wat aan, nu wordt ons een exact cijfer geleverd.

Dia 44 Den Hertog, Leren.nl

En dan is het leuk hoe het bij het onderwijs terecht komt.

De site *Leren.nl* weet ons te melden: *"Friso den Hertog ontdekte dat de halfwaardetijd van kennis enorm achteruit gaat. In 1987 was de halfwaardetijd van de kennis van een juist afgestudeerd elektrotechnisch ingenieur tien jaar. Dat wil*

zeggen dat in tien jaar tijd, de helft van diens kennis was verouderd. In 1997 bedroeg de halfwaardetijd van die kennis nog maar vijf jaar! De consequenties van die ontdekking zijn enorm. Stel je voor: je volgt een studie van ongeveer vijf jaar en vijf jaar later is de helft van wat je leerde al weer verouderd!"

Nu wilt U natuurlijk weten wie deze Friso is¹⁶. Dat is geen kleine jongen. Niet alleen is hij professor aan de Faculty of Economics and Business Administration in Maastricht. Hij is partner in een consultancy firma. Hij was daarvoor verbonden aan de beleidswetenschappenafdeling van OCW.

Voor onderwijsinstellingen is het dus zinloos om veel tijd en geld te investeren in kennisoverdracht. Wat men studenten vandaag leert, is morgen alweer achterhaald. Dat schiet niet op. Daarom gebruiken de onderwijsvernieuwers om duidelijk te maken dat we zinloos bezig zijn met kennisoverdracht.

Het is allemaal te vinden op het oneindige alwetende internet

Dia 45 De Deus ex Machina

De leerling van nu doet er beter aan te *leren leren* en waar haalt hij zijn kennis dan vandaan? De enige mogelijkheid is **het internet** dat altijd actueel is en ons een schat aan informatie biedt.

Want kennis vliedt en verandert. En het internet, dat is altijd actueel.

Nu sprak ik laatst een ingenieur die ingeschakeld was om zijn kleindochter die in het buitenland op school had gezet, bij te werken in de natuurkunde. Hij kwam onlangs tot de ontdekking dat zijn natuurkunde van 50 jaar geleden nog steeds stond als een huis, en dat daar alleen wat 'gedoe met rekenmachientjes' was bijgekomen.

De synthese van de drie drijft cgo aan

Zo komen de drie tandraden bij elkaar. De nieuwe managers in de gefuseerde scholen vinden nu het instrument om via het onderwijs hun efficiencydoelen te bereiken. Door leerlingen zelf hun onderwijs te laten verzorgen, kun je met coaches volstaan en dat hoeven geen volwaardige leraren te zijn. Ook de ict-man zal coach

¹⁶ Zijn website meldt: Friso den Hertog is professor at the Faculty of Economics and Business administration in Maastricht. Since 1987, he has combined organisational research at Maastricht University, where he also teaches new product and business development, and consulting work. He is currently a partner at Altuition, a consultancy firm in Den Bosch, The Netherlands. He was previously based at the science policy department of the Dutch ministry of Education and Sciences and at Philips, as an internal consultant and organisation researcher. His main research areas are innovation and knowledge management, business development, and methods of organisation research.

kunnen worden, en dat gebeurt dan ook vaak. Geen wonder dat in het MBO de bevoegdheden zijn afgeschaft. “Elke boerenlul kan dat doen” hoorde ik een manager verklaren. Bovendien kun je die leerlingen in grote ruimtes met computers bij elkaar zetten.

Het geldt dat je uitspaart, gebruik je om nieuwe scholen te bouwen met grote zalen. Je huurt daar gerenommeerde architecten voor in (hopelijk hebben die geen cgo genoten) en met deze onderwijsconcepten kun je je bedrijf prachtig runnen.

Beoordelen van competenties

Dia 46 hoe beoordelen?

Dia 47 Hoe beoordelen, Simons

En hoe moet de leraar beoordelen? Dat is eigenlijk niet mogelijk, erkent Simons met zoveel woorden. *Toch kan er heel wat misgaan bij beoordelingen en observaties.*

Over betrouwbaarheid en validiteit van de gehanteerde beoordelings- en observatiesystemen is doorgaans weinig bekend (...) Het gaat er niet alleen om dat mensen bepaalde competenties kunnen laten zien, maar ook dat zij bewust kunnen plannen wat zij gaan doen en kunnen uitleggen waarom zij doen zoals ze doen. Ook de diepte van de reflectie na afloop van gedrag maakt deel uit van de competentie.

U ziet het, er komt heel wat op onze coach af. Misschien kan hij maar beter een kruisje zetten bij oneindige afvinklijstjes.

Goed we weten nu op welke wetenschappelijke fundamenten het cgo gebaseerd is . Maar dan zitten we met het probleem hoe de coaches of de leraren of wat daarvan over is kunnen beoordelen hoe het er voor staat met iedere leerling.

Simons waarschuwt ons dat dat nog niet zo eenvoudig is:

“Bij sociaal constructivisme onderwijs horen beoordelingssystemen waarbij één of meer beoordelaars lijstjes met competentiekenmerken afwerken of metingen via gedragsobservaties in assessments. Soms wordt gekozen voor meervoudige beoordelingen (360 graden feedback). Over betrouwbaarheid en validiteit van de gehanteerde beoordelings- en observatiesystemen is doorgaans weinig bekend.

Vanuit een sociaal-constructivistische of handelingspsychologische visie wordt de nadruk gelegd op de subjectiviteit van beoordelingen en observaties.

Ook wordt een grote rol toebedeeld aan de oordelen van de te beoordelen persoon zelf. Buitenstaanders kunnen iemands competenties niet beoordelen zonder de zelfbeoordelingen bij hun oordeel te betrekken. Ook de diepte van de reflectie na afloop van gedrag maakt deel uit van de competentie.” Simons, 2000

Reflectie en het portfolio

Dia 48 de biecht

Eigenlijk bevestigt hij wat we net op internet van de competentologen zelf hebben vernomen.

Op veel scholen met cgo moeten de leerlingen een soort dossier aanleggen in de vorm van een portfolio. Daar stoppen die van alles in, en dat wordt bij de eindbeoordeling meegenomen. Maar zo'n beoordeling is in feite alleen al onmogelijk omdat iedere leerling het recht heeft te beweren dat zijn weergave van de werkelijkheid zijn subjectieve beleving is. Dat recht van spreken heeft hij ook bij een toets. "Maar dat is toch niet fout, meneer, dat heb ik zelf zo gevonden op internet!". "Ja", zegt de leraar, "maar je vergeet een ding. Je hebt je antwoord niet in de groep gegooid. We zijn hier met sociaal-constructivisme bezig. Door interactie verbeter je je antwoord". "Maar meneer, ik kan toch niet tijdens de toets gaan interacteren (leerlingen leren veel jargon!), dat is toch verboden?"

Dia 49 Papierbergen

In werkelijkheid wordt er gewerkt met oneindige afvinklijstjes. De leraren krijgen zoveel ingevulde formulieren dat ze die zuchtend en steunend afvinken.

Lenins adagium "vertrouwen is goed, controle is beter" past hier wonderwel.

Het start bij een optimistische kijk: de is autonoom wezen dat zelf kan bepalen wat zijn weg is. *"Maar wie iets doet uit plicht en niet uit deugd, zal 'moraal al snel opvatten als het volgen van regeltjes. En dus in de verleiding komen de randen daarvan op te zoeken. Met als gevolg dat er nog gedetailleerdere regels bijkomen. Zo heeft het neoliberale verlangen naar deregulering juist tot een explosie van voorschriften en controlemechanismes geleid"*, constateert Verhaeghe in de NRC van 14 september 2012.

Bij dat optimisme is dus controle nodig: Er worden minutieus allerlei regels vastgesteld waaraan hij moet voldoen en waarop hij in de gaten kan worden gehouden, het eindigt dus met een wantrouwen in de mens en zijn capaciteiten. En inderdaad, bedrog ligt voortdurend op de loer. Alles wordt anders ingevuld dan de bedoeling was. Vanuit een extreem optimistisch beeld van wat een scholier kan en presteert komen de competentologen tot de ontdekking dat er eigenlijk niets van terecht komt als je hem niet tot in details controleert. De mens is goed, maar je moet hem wantrouwen. Stalinisme in de schoolpraktijk.

En daarom maken de leerlingen als het even kan zelfreflectieverslagen. Die komen in dikke portfolio's. En die stapelen zich op op de bureaus van de leraren.

De leraren krijgen allerlei matrixen aangereikt van de competentologen, die blijken niet te werken dus die worden opgevolgd door steeds nieuwe. De staf ziet er op toe dat die ook 'geïmplementeerd' worden.

Dia 50 Beoordelen onmogelijk, Willem Smit

Willem Smit:¹⁷ *Het is evident dat het nieuwe leren in de praktijk te hoge eisen stelt aan de docent die de zwalkende vaardigheden, strategieën en houdingen onmogelijk kan diagnosticeren, begeleiden en toetsen, niet bij een enkele leerling en helemaal niet bij een groep.*

Die leerling zal het ook steeds vaker zelf moeten doen, dat is juist de bedoeling van de vernieuwers.

Maar als de leerling beschikt over het vermogen tot leren, en wie twijfelt daaraan, dan hoeven we de vaardigheid leren niet te leren en zal dat laatste hooguit een marginale bijdrage leveren. Hetzelfde geldt voor regulatie. Als we onze handelingen kunnen reguleren brengt zelfregulatie weinig nieuws. Hetzelfde oordeel vellen we over de algemene vaardigheden, strategieën en competenties.

Dus staat de leerling in hnl met lege handen en een mond vol fraaie woorden. Hij leert misschien een nieuwe taal met een hoog en ambigu "zelf" gehalte die diepgang en overtuiging suggereert maar het tegenovergestelde oplevert. De constant reflecterende en relatief onwetende leerling wordt vervolgens het slachtoffer van de psychologisering. Achter elk probleem doemt een dieperliggend probleem op, dat hij opnieuw zelf moet oplossen. Onwetendheid en onkunde spiegelen zich aan elkaar. Het resultaat hiervan is de Simonsiaanse versie van het Droste-effect. Dat levert geen kennis en vaardigheid op. Daarvoor is het nodig dat een vakkundige docent de patstelling met een portie gezonde kennis doorbreekt.

Papierbergen

En zo stapelen de papierbergen zich op. En werkt de leraar zich ongans. Nee, hij kan het niet aan en laat het zitten.

Dia 51 Modern Times

¹⁷ Willem Smit, Zelfstandigheid en Zelfregulatie, De Simoniaanse theorie van het nieuwe leren, BON-Forum 2012

De praktijk van het CGO

Maar, wat blijkt? Het vierde tandwielje slipt, het werkt niet

Dia 52 het werkt niet

**Dia 53 het cgo wordt aangedreven door de drie tandraderen, maar
het ronde moertje gaat slippen**

Het is ook de ervaring van Beter Onderwijs Nederland en van talloze klokkenluiders. Het is gevaarlijk de verantwoordelijken voor de voeten te lopen. Daarom zal ik zo dadelijk MBO-leraren die ik de afgelopen weken gesproken heb anoniem citeren. En natuurlijk is dat meer dan schandalig!

Coen Free

Dia 54 Coen Free

Nog zeer onlangs uitte Directeur Coen Free van het Koning Willem I College zich bij de opening van het nieuwe studiejaar in augustus van dit jaar over het cgo¹⁸

Ik citeer: Volgens Free heeft het bedrijfsleven een veel te grote invloed op het onderwijs, zadelt het de regionale opleidingscentra (roc's) op met een kostbare bureaucratie en is het in hoge mate verantwoordelijk voor de introductie van de 'inferieure cgo-kwalificatiestructuur'. Waarbij cgo staat voor competentiegericht leren. Een onderwijsvernieuwing die volgens Free rampzalig is geweest voor het (middelbaar) beroepsonderwijs. De kritiek van werkgevers dat de roc's achterlopen slaat dan ook nergens op.

Eerder al, begin jaren negentig, waren de sociale partners verantwoordelijk voor de vorming van roc's. Een operatie die, aldus Free, de teloorgang betekende van 'hét mbo (meao, mts, etc.) en van het uitstekende vakonderwijs van het toenmalige leerlingwezen.

Wij willen les

Ik toon U een kort stukje van een uitzending van Zembla over CGO in MBO Wij willen les 21 maart 2010:

¹⁸ www.onderwijsbrabant.nl door Emmanuel Naaijken - 20-08-12 DEN BOSCH | NIEUWS | Het Koning Willem I College (KW1C) in Den Bosch laat zich niet de les lezen door werkgevers of vakbonden als het gaat om de aanpak van het beroepsonderwijs.

Leraren aan het woord, oktober 2012

Veel leraren hebben een modus vivendi gezocht om nog onderwijs voor zichzelf te redden. Niet allemaal is dat gelukt, omdat ze de ruimte niet kregen. Verhalen van leraren nu.

Dia 56 tm 61 Dia's leraren MBO

Op internet, zonder datum:

Jeannette de Graaf, leraar:

Ik vraag me af of leerlingen van niveau 1 of 2 dat zelfstandig werken, die bewuste zelfreflectie, dat 'het leerproces in eigen handen nemen' wel aankunnen. Ik denk, eerlijk gezegd, dat dit soort leerlingen het meeste baat hebben bij duidelijk gestructureerde, goed doordachte, goed op hen afgestemde lessen.

Leraar MBO in Den Bosch, november 2012 op de vraag wat hij van cgo vindt:
Het heeft ons niets gebracht. Ervaren docenten zijn gefrustreerd geraakt, we hebben jarenlang talrijke studiemiddagen besteed aan deze onzin en zijn er niets mee opgeschoten. We hebben tot frustratie van leerlingen én leraren een beoordelingssystematiek aangepast van cijfers naar uitsluitend O's en V's, vervolgens kwamen daar - vooruit dan maar - ook G's bij en we zijn nu net weer terug bij voorzichtige herinvoering van cijfers. Hadden we van tevoren al voorspeld! Nieuwlichterij is mooi, maar niets als je er niks aan hebt, integendeel je raakt er mensen en motivatie door kwijt .

Coachen is prima, maar met mate. Er wordt gauw te veel gepamperd. Niet verstandig. Je moet je beperken tot de traditionele mentortaken, dus zaken als studiekeuze, leerweg, voortgang/prestaties, werken aan houding en communicatie.

Lerares MBO Rotterdam, september 2012:

CGO dat leerlingen zichzelf moeten ontwikkelen met een docent als coach is te hoog gegrepen. MBO leerlingen hebben wel degelijk een strakke begeleiding nodig; aangezien ze vanuit zichzelf niet voldoende studiediscipline kunnen opbrengen.

Docent MBO uit Heerlen, oktober 2012:

Bij de AG opleiding hebben we drie stromingen AA/DA/TA en deze hebben alledrie een eigen invulling gegeven aan het CGO vooral mbt de beroepsspecifieke vakken. Het ergste is nog wel dat de fut uit het hele team is verdwenen en een ieder probeert op zijn eigen manier te 'overleven' Zoveel mogelijk leerlingen binnen halen is belangrijker dan kwaliteit leveren.

MBO-leerlingen van 16 jaar kunnen zich nog niet zelfstandig stof eigen maken. Voor veel beroepsspecifieke kennis hebben ze te weinig basis

Leraar MBO ROC Twente. oktober 2012:

Ook zonder cgo hadden we bedrijfssimulaties. Leraren zijn moe, ze hebben geen zin weer opnieuw met het zoveelste plan aan het werk te gaan, want alles gaat top-down. Er is veel tijd en geld verspild.

Portfolio's? Dat doen ze zelf maar, dat kunnen we niet aan. Er zijn wel talloze onwerkbare lijsten, met steeds absurdere verfijningen.

Den Haag wil af en toe wat bijstellen, maar eigenlijk is dat een druppel op een gloeiende plaat.

We hebben 1700 man personeel en 600 stafleden houden zich met cgo bezig.

Leraar MBO Heerlen, oktober 2012:

Competentiebeoordeling op praktijkadressen is te variabel om bruikbaar te zijn, toch wordt dit toegepast.

Een SLO-onderzoek

Dia's 62 tm 67 Onderzoek SLO

Laat ik afsluiten met een rapport van een van toeleveranciers voor het cgo, het SLO. Dat is interessant genoeg omdat rond het onderwijs zich een kleilaag van adviseurs en consultants heeft gevormd die baat hebben bij onderwijs dat de verheven gedachten niet kan bijbenen. Er worden van meet af aan cursussen competentie-onderwijs ontwikkeld en gegeven door de landelijke pedagogische centra als APS, KPC en CPS. Zij hebben kritiekloos alle vormen van Nieuwe Leren, ook het CGO de scholen binnengedragen. Ze organiseren cursussen voor managers, voor staven en via hen nemen ze de leraren onder handen.

Hoe zo'n organisatie werkt, kan ik laten zien aan de hand van een SLO-onderzoek onder docenten verzorging in maart 2010¹⁹

Het beeld dat oprijst is treurig. Maar de onderzoekers blijven alles door een zeer rose bril bekijken:

“Deze bevindingen lijken er op te wijzen dat de kenmerken van CGO zoals we deze uit de literatuur kennen nog maar mondjesmaat in de praktijk worden gebracht.”

Ze hebben dat vastgesteld aan de hand van negen “dimensies”. Het onderzoek kampte met problemen omdat er 25 a 30 scholen met cgo en evenzoveel controlescholen waar het nog nauwelijks functioneerde moesten worden vergeleken. Die laatste categorie hadden ze zo bij elkaar. Maar de eerste 25 dat lukte echt niet.

Er bleken niet zo veel docenten bevoegd. Wel voor de vakken *huishoudkunde, gezondheidskunde, verzorging, haarverzorging, schoonheidsverzorging of gezondheid en welzijn*. Maar niet meer dan 3% was volledig bevoegd voor een of meer beroepsgerichte programma's van de sectoren *techniek, economie en/of groen (landbouw)*; 17% volledig bevoegd voor *biologie, Nederlands, wiskunde, Engels of enig ander avo-vak*;

Dan staat er: *Er blijken maar weinig vestigingen te zijn die veel kenmerken van CGO op het hoogste implementatieniveau in praktijk brengen, terwijl er zeer veel vestigingen zijn die geen of hooguit enkele kenmerken zoals bedoeld implementeren.*

Zo brengt bijna een vijfde van de vestigingen geen enkel of hooguit één kenmerk van CGO volgens de uitgangspunten van CGO in praktijk; ruim driekwart komt niet verder dan vier (van de vijftien onderzochte kenmerken). Op de vestiging die het veronderstelde ideaal van een volledige implementatie het dichtst benadert, zijn negen van de vijftien kenmerken sterk ontwikkeld. Deze bevindingen lijken er op te wijzen dat de kenmerken van CGO zoals we deze uit de literatuur kennen nog maar mondjesmaat in praktijk worden gebracht.

Alleen competenties afkomstig zijn uit de examenprogramma's VZ en ZWB die tot de 'verplichte' stof behoren, waren aanwezig.

Nu zou je denken. Hou er dan mee op, jongens, het is mislukt.

¹⁹ Hans Kuhlemeier et al. SLO-rapport Competentiegericht onderwijs in het vmbo. Verslag van een onderzoek onder docenten verzorging. maart 2010

Maar nee, de SLO-onderzoekers, weten wat hun taak is. Deze melkkoe kan nog verder worden uitgemolken.

Want hun conclusie luidt:

“Kennelijk is er op alle vestigingen nog meer dan voldoende ruimte voor de verdere verhoging van de competentiegerichtheid van het onderwijs.”

Gaan we er mee door? Natuurlijk gaan we onverdroten verder!

Maar we hebben geleerd. En in plaats van CompetentieGericht Onderwijs, cgo is nu op verschillende opleidingen de term “Beroepsgericht Onderwijs” ingevoerd.

Positieve ontwikkelingen in MBO

Dia 68 Praktijkscholen

De opmerking over Den Haag.

In 2011 stelt van Bijsterveldt in overleg met de Tweede Kamer dat “kennis en vaardigheden” versterkt moeten worden en houdingsaspecten minder belangrijk zijn. Ze schrapt de term “competentiegericht” uit de wet.

Maar ze heeft buiten de competentologen gerekend, die onvervaard doorgaan.

Maar er is een positieve wendin. In de opleidingen waarin echte vakkennis nodig, bijvoorbeeld de technische beroepen, zijn na aanhoudende kritiek vanuit het bedrijfsleven, nu docenten regionaal begonnen ‘praktijkopleidingen’ te maken, waarin wel die kennis en vaardigheden die de vakman nodig heeft, een plaats te geven en de vage gedragscompetenties terug te dringen. Daarin werken docenten samen met het bedrijfsleven.

Via wat nog bij het begin van 2005 genoemd werd “competentiegerichte kwalificatiedossiers” is men landelijk bezig om de inhoudsloze bezigheden die de managers van de onderwijsfabrieken zo graag zagen, terug te snijden naar vakkennis en inhoud die nodig is. Die er toe leidt dat er weer contacturen komen met vakdocenten.²⁰

²⁰ Competentiegerichte kwalificatiestructuur wordt beroepsgerichte kwalificatiestructuur
01 jun 2011

De Tweede Kamer heeft op 19 mei 2011 het wetsvoorstel over de invoering van de beroepsgerichte kwalificatiestructuur aangenomen. Dat is het resultaat van twee debatrondes in de Kamer op 27 april en 17 mei.

Via een nota van wijziging is de titel van het wetsvoorstel veranderd van competentiegerichte kwalificatiestructuur in beroepsgerichte kwalificatiestructuur. De Kamerleden zijn van mening dat er bij de uitleg en beleving van het begrip ‘competentie’ te veel nadruk ligt op houdingsaspecten. Houdingsaspecten worden door de Kamer van minder belang geacht dan kennis en vaardigheden. De Wet beroepsgericht onderwijs is op 1 januari 2012 in werking getreden. Dat betekent dat alle regionale opleidingscentra (roc's), agrarische opleidingscentra (aoc's) en vakscholen vanaf 1

Maar dat betreft dan de echte beroepen. Die ontwikkelingen zijn niet mogelijk in de modieuze studierichtingen zonder een 'ouderwetse' werkpraktijk, bijvoorbeeld die studies waar men het predicaat "communicatie" en dat liefst in het Engels heeft gegeven.

Nog meer competenties

Maar het briljante concept wordt met vaart in allerlei andere gebieden en instellingen doorgevoerd.

Op **lerarenopleidingen (niet alle), maar vooral pabo's** is langzamerhand het kader aan opleiders met een vak weggewerkt en zijn competentiemensen oppermachtig.

Dia 69 Stapels competentieverslagen

Dat gebeurt ook bij tweedegraadsopleidingen waar zittende leraren plotseling hun tijd moeten geven aan het invullen van hun portfolio's en hun eigen competenties moeten bedenken.

Op universiteiten moeten docenten, ook professoren, aan hun competenties werken. Ze krijgen cursussen, ze moeten verslagen inleveren. Ze moeten reflecteren.

Ik hoorde op een promotie hoe professoren klagen. Ze verliezen net als de MBO'ers kostbare tijd. Ik kreeg het tijdens de vakantie te horen van een universitair docente aan de Universiteit van Amsterdam.

Het competentiegedoe vinden we ook bij andere beroepen. In het Tijdschrift Voor Dierengeneeskunde aflevering 12 december 2011 verscheen een hoofdartikel. De dierenartsen hebben nog geen register, zoals de huisartsen. In dat stuk werden liefst **zeven domeinen en achttien kerncompetenties** beschreven. Ik bekeek het met de geschrokken dierenarts en met een huisarts. De laatste zei "Maar er staat niets over diagnostiek bij!"

Dia 70 ik ben competent

augustus 2012 onderwijs geven op basis van beroepsgerichte kwalificaties. Studenten leren niet alleen de theorie die bij hun opleiding hoort, maar leren ook hoe ze in bepaalde situaties moeten handelen. (www.rijksoverheid.nl)

Afsluiting

Dia 71 De competentologen draven door

De competentologen doen alles om hun stiel te redden. (zie de manoeuvres van de HBO-Raad) Maar er komen nieuwe bekwaamheidseisen, waarin vakkennis, vakdidactiek en pedagogiek als de drie kwaliteiten van leraren beschreven staan. U kunt er donder op zeggen dat de MBO-raad en alle toeleverende instanties zoals KPC, APS en SLO zich zullen verzetten.

Ondertussen zijn de voorvechters zo slim om termen te veranderen. Het woord “Het nieuwe leren” hebben ze onderling afgesproken, wordt niet meer gebruikt.

Maar het gif kruipt verder.

Als een school in haar leerplan opschrijft “De leerling staat centraal” kan dat een onmeestekend teken zijn. Die school heeft zich dan al met zoveel woorden bekeerd tot de “School als bedrijf”. In ondernemingen zelf wordt over de term “de klant staat centraal” ondertussen al lacherig gedaan. Bankemployees weten dat die term betekent dat er geld verdiend kan worden. En daar heb je de klant als slachtoffer voor nodig.

En als scholen over leerlingen en ouders praten en schrijven als “klanten” dan is meteen duidelijk dat onderhuids het giftige denken al doorgedrongen is. Daar moet een manager zitten die de nodige cursussen achter de kiezen heeft.

Dames en heren, het wordt tijd om te besluiten. Ik heb U de ruiters van de Apocalyps in het onderwijs laten. De NPM-stroming, de neo-liberale afbrekers van de publieke diensten en een groep “onderwijskundige” wetenschappers razen door het land. Met achter zich een leeghoofd monster, het incompetentiegericht onderwijs.

Het staat onder druk op het MBO volgens het ministerie maar de competentologen weten wel beter.